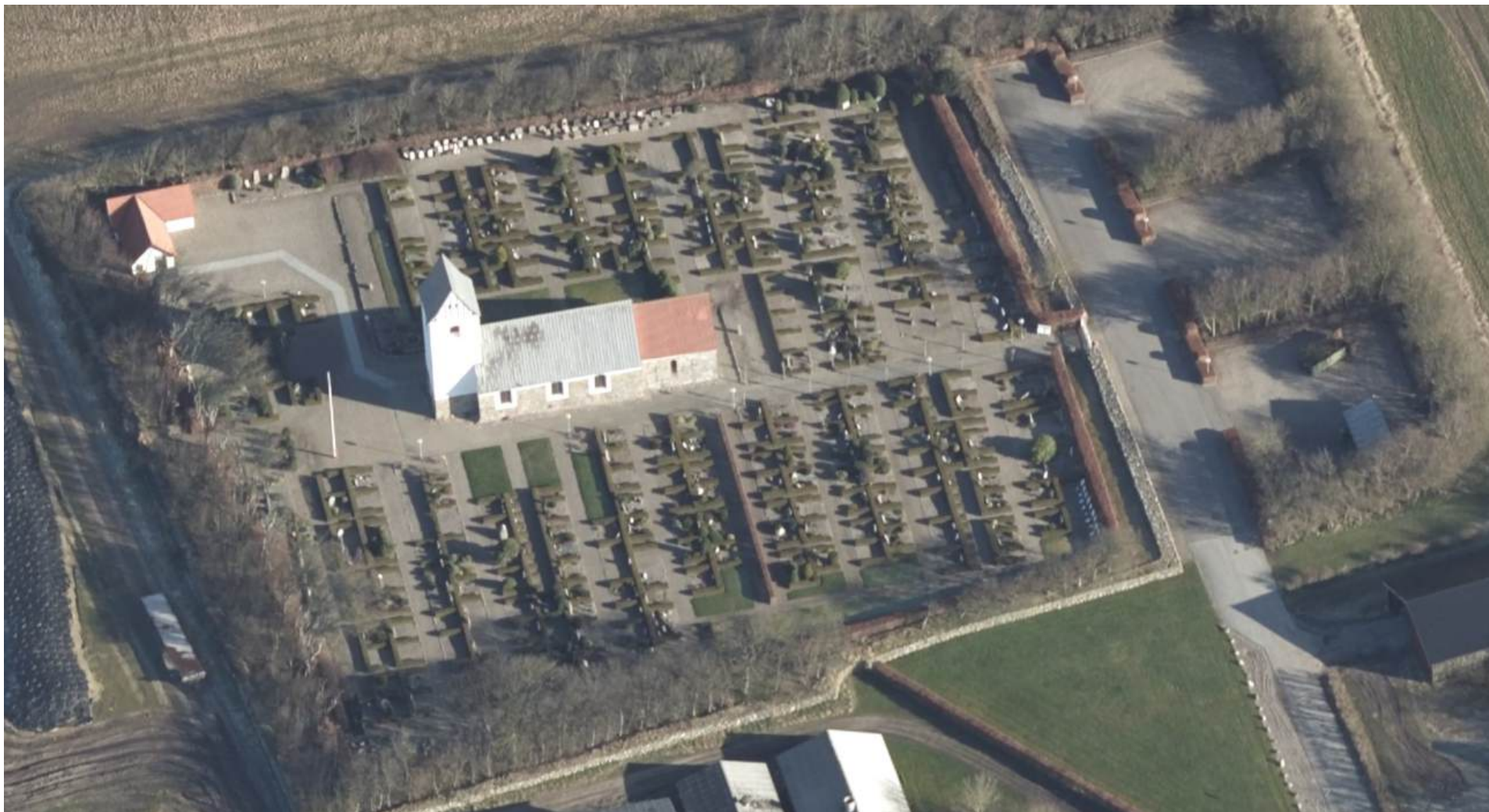

LOMBORG KIRKEGÅRD

UDVIKLINGSPLAN 2024

LOMBORG KIRKE

Lomborgvej 120
7620 Lomborg

BYGHERRE

Menighedsrådet for Lomborg-Rom sogn ved

Menighedsrådsformand
Grete Bækgaard Thomsen
Højrisvej 1, Rom, 7620 Lemvig

Kontaktperson
Anna-Marie Andersen

LANDSKABSARKITEKT

Hanne Lyng Jacobsen, Havearkitektgruppen
Hollenstedvej 139, 9700 Brønderslev
www.havearkitektgruppen.dk

INDHOLDSFORTEGNELSE

BILAG		
Bilag 1	Illustrationsplan. Farve. Målestoksforhold 1:200.....	*
Bilag 2	Illustrationsplan med plantenumre. Sort-hvid. 1:200	*
Bilag 3	Planteliste	digitalt
Bilag 4	Planer m. aktive gravsteder. Målestoksforhold 1:200	
	4a fra 2024	*
	4b fra 2038	*
Bilag 5	Gravstedsplan	*
Bilag 6	Uddrag af Danmarks kirker vedr. Lomborg kirkegård	
Bilag 7	Princip for anlæg af stier	
Bilag 8	Plantning og pleje	
Bilag 9	Princip for afsætning af ellipse	
Bilag 10	Oplæg til reguleringsplan	

FORMÅL MED UDVIKLINGSPLAN	4
EKSISTERENDE FORHOLD	
Lomborg sogn og kirke	5
Placering i landskabet	5
Kirkegårdens ramme og indgange	6
Kirkegården historisk set	7
Adgangsforhold og stistruktur	8
Gravstedstyper	9
Jordbund	9
Bevaringsværdige gravsteder og gravminder	10
Andre bevaringsværdige elementer og principper	10
Menighedsrådet prioriterer	11
Særlige problemstillinger	12
BEHOV FOR GRAVSTEDER	14
PLAN FOR UDVIKLING AF LOMBORG KIRKEGÅRD	
Målsætning	15
Overordnede principper	16
Retningslinjer for omlægning	18
Terrænregulering	18
Stistruktur og tilgængelighed	18
Forplads ved indgang	19
Ny allé	20
De eksisterende læhegn	20
Skovbrynet	21
Egelunden	23
Traditionelle kistegravsteder	25
Plænen	27
De Anonymes Gravplads	27
Skovbunden	28
Grøftkanten	30
Sommerfuglelunden	32
Inventar	36
Prioritering af anlægsopgaver	37
EFTER OMLÆGNING	
Antal gravsteder	38
Forenklet drift m.m.	39
HENVISNINGER	40

* sendt som som trykt plan og vedhæftet digitalt

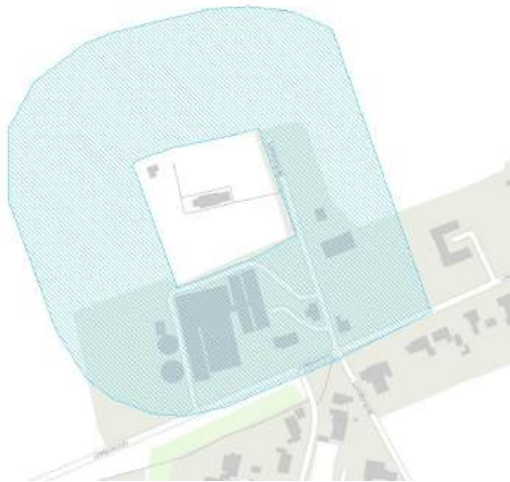
Lomborg menighedsråd vil med denne udviklingsplan skabe en langsigtet målsætning for kirkegårdens udvikling. Planen skal udgøre arbejdsgrundlaget og sikre kontinuiteten for både nuværende og kommende menighedsråds samt ansattes arbejde med kirkegården. Målet er en smuk og værdig kirkegård, der imødekom-

mer ønskerne om et varieret udbud af gravstedstyper, som i antal kan tilpasses aktuelle og kommende behov. Samtidig skal der værnes om de bevaringsværdige kulturelle og historiske værdier.

Omlægning af en kirkegård er en langvarig proces. Fredningstiden på Lomborg kirkegård er 30 år for kister og 10 år for urner. Dertil kan komme forlængelser som følge af ægtefæller og andre pårørende. Udviklingsplanen er et redskab til at fastholde overblikket undervejs.

LOMBORG KIRKEGÅRD

EKSISTERENDE FORHOLD

LOMBORG SOGN OG KIRKE

Lomborg kirke tilhører Lomborg-Rom sogn i Lemvig provsti under Viborg Stift. Sognet med kirkerne i Lomborg og Rom havde 963 indbyggere pr. 1.1. 2023.

Lomborg kirke har romansk kor og skib af granitkvadre opført omkring 1235-50. En del ombygninger og facadeomsætninger er foretaget gennem årene. Det slanke, hvidkalkede tårn menes at være fra 1505; det blev opført i genbrugte granitkvadre samt munkesten. Indgang til kirken sker via tårnets vestside. Skib og tårn har blytag; koret rødt tegltag.

Syddiget

PLACERING I LANDSKABET

Lomborg ligger 8 km fra vestkysten på hovedopholdslinjen for sidste istid. I nord er et vidtstrakt, småbakket morænelandskab, mens landskabet syd for er præget af flade smeltevandssletter og bakkeøer. Lomborg kirke ligger i byens nordvestlige udkant på en stor, flad, sydvendt bakkeskråning nord for den gennemgående Lomborgvej.

Med diget som støttemur er kirkegården mod syd hævet en lille meter i forhold til det omgivende terræn. Kirken ses ikke fra vejen, da gården *Kirkegård* ligger mellem kirke og vej. Kirkegården med tilhørende parkeringsområde øst for er indrammet af læhegn. Mod vest, nord og øst støder de op til vidtstrakte marker. Fra vejen fører indkørslen forbi *Kirkegård* og kirkens egen græsklædte kile til venstre, mens der på modsatte side er et hus med en tilhørende ret iøjnefaldende la-debygning. Herefter kommer man til kirkens fine parkeringsområde med tilknyttede graverfaciliteter (fra 1990, landskabsarkitekt Birthe Østerbye).

Større og mindre arealer omkring kirkegården er omfattet af såkaldte Exnerfredninger (blåskravering på kort tv). De vedrører bl.a. opførelse af skure, master, opmagasinering o.l.

En del af parkeringsanlægget øst for kirkegården

LOMBORG KIRKEGÅRD EKSISTERENDE FORHOLD

KIRKEGÅRDENS RAMME OG INDGANGE

Thomas Berthelsen (bilag 6) skriver i 'Danmarks Kirker, Ringkøbing amt, 2008: 'Den store, næsten kvadratiske kirkegård, hvis grænser næppe er gamle.....' og videre 'Kirkegården omkranses af kampestensdiger, som med undtagelse af den nyligt omsatte østmur er opbygget omkring en kerne af jord'. Det sidste må primært gælde de to kraftige diger mod vest og nord, da syddiget er ensidigt og kun lige når op i niveau med kirkegården.

Et stykke inden for digerne danner en bøgehæk ramme om kirkegården hele vejen rundt. Mod øst er den nyligt skåret ned til 120 cm højde. Mod nord og vest er højden 180 cm og mod syd ca. 170 cm. Mod vest og nord er vindblæste læhegn mellem dige og hæk; her er digerne delvist overvokkede. Man har besluttet at fælde de høje, meget forblæste bøgetræer mod vest. Her består den noget lavere, blandede undervækst bl.a. af yngre eg, seljerøn, rødell, elm og birk. Læhegnet mod nord består også af relativt unge træer; her er det primært ask suppleret med mirabel, hæg og fuglekirsebær. Asketoptørre præger en del af askene.

Det nye dige mod øst fremstår uden bevoksning, da det har sten på toppen. Her mellem dige og bøgehæk er klippet græs og et enkelt solitært egetræ. Mod syd står en række seljerøn bag hækken oven for diget. De står tilbage efter at flere på stribe er gået ud (rodfordærver). Man har besluttet, at de resterende mod øst skal fældes af hensyn til diget, mens træerne ud for Kirkegårds landbrugsbygninger skal bevares. Det er primært seljerøn og ahorn, som trives relativt godt.

Hovedindgangen i øst består af en hvidmalet, dobbelt trællåge mellem to røde tagstenstækkede teglpiller. Herfra fører hovedstien til kirken flankeret af en lav, årligt stynt lindallé. En tilsvarende enkeltlåge i vstdiget ud for tårnet leder ud til marken. Åbningen giver et fint, indrammet kig ud over landskabet, men er ellers ikke i brug.

Østdiget udefra

Østdiget indefra

Norddiget udefra

Læhegn mod nord

Læhegn mod syd

Læhegn og låge mod vest

Hovedindgang fra øst

LOMBORG KIRKEGÅRD

1947. kb.dk

1954. kb.dk

1954. kb.dk

1964. kb.dk

1976 kb.dk

KIRKEGÅRDEN HISTORISK SET

Ifølge tegning af kirke og kirkegård fra o. 1900 var der dengang en låge i nordiget (omtalt i 1646) og der var ingen planter over digehøjde. På flyfoto fra 1947 ses kraftige læhegn inden for digerne i en del af nordsiden og langs hele østsiden, hvor det slører den gamle staldbygning (fjernet 1962). Oven for syddiget er en nyplantede træække, mens der synes åbent mod vest og nordvest. Den overordnede sti-

Fig. 2. Kirke og kirkegård set fra nordvest. Tegning o. 1900 i privateje. -*Nordwestansicht der Kirche und des Friedhofs.*

struktur svarer til den nuværende, hvor hovedstien fører fra østindgangen syd om kirken frem til pladsen vest for tårnet. Den suppleres af en overordnet sti resten af vejen rundt om kirken samt af stien til vestlågen. Fra de overordnede stier udgår tværgående sidestier i grus/jord, som inddeler kirkegården i smalle, dobbeltrækkede sektioner med kistegravsteder. En relativt stor andel henligger (ubenyttet) med slået græs. Sektionerne er smallere og flere i sammenligning med senere. Som vigtigt strukturskabende element flankeres hovedstien fra indgang til kor af en allé med fem par træer.

I 1954 ses læhegn i nord og nordvest. I 1964 er de kraftige læhegn fra 1947 fjernet og gravstedsindretningen er under omlægning til de nuværende sektioner; herunder bredere grusstier og med grus på gravsteder. 1976 er der læhegn langs hele norddiget og læhegnene er vokset godt til. Alléens højde overstiger nu korets kvadrestensmur. Senere fremgår det af et luftfoto fra 1995, at en bøgehæk i flugt med koret syd for kirken i mellemtiden er kommet til.

1999. SDFE

2008. SDFE

I 1999 er nyt parkeringsanlæg anlagt og læhegn danner en samlet ramme omkring kirkegård og P-område. Th. Berthelsen anfører i 'Danmarks kirker, 2008':

- at P-plads er anlagt i 1990
- at østdige er nyligt omsat og at der indenfor er bøgehæk og forblæste træer
- at der i 1961-62 blev afgravet let omkring kirken p.gr.a. etablering af brolægning

I 2002 er læhegnet mod nord ryddet og genplantet. Alléen er fjernet. I 2008 er det nordlige læhegn vokset til – og en ny allé med 16 lindetræer er på vej

2002 SDFE

ADGANGSFORHOLD OG STISTRUKTUR

Der er niveaufri adgang til kirken fra pladsen i sf-sten vest for tårnet. Den ca. 2,6 m brede hovedindgangssti hertil fra øst har samme belægning. En 1,2 m bred, kringlet sti ligeledes i sf-sten fører fra forpladsen frem til graverbygningen med offentligt toilet i nordvest. Ved indgangen hertil er en belægning med granitfliser hævet til niveaufri adgang. Kirkegårdens øvrige stier og pladser har ærtergrusbelægning, som er svært fremkommelig for rollator- og kørestolsbrugere.

Indgangsstenen fra øst er kirkegårdens eneste primære overordnede sti. Øvrige overordnede stier (gule) er stien fra forplads til graverbygning, stiforløbet lige nord og øst om kirken samt stien fra forplads til vestlåde. Bortset fra stien til graverbygningen danner de overordnede stier udgangspunkt for underordnede stier mellem gravstedssektionerne. Visse steder forbindes disse yderligere af smalle, tværgående grusstier.

Rustvognen kører frem til indgangen i tårnet og vender på forpladsen. Graverbygningen har tidligere indeholdt kapel. Det benyttes ikke længere og forventes ombygget til kontorer.

2022. SDFE

EKSISTERENDE FORHOLD

GRAVSTEDSTYPER

Kirkegården er en klassisk landsbykirkegård præget af traditionelle øst- eller vestvendte kistegravsteder. De fleste ligger i dobbeltrækkede sektioner, men der er også 3-rækkede, som nu er under opløsning; bl.a. ved at midterrækker er under omdannelse til rækker med individuelle urnegravsteder.

Stibredden på ca. 2,0 m mellem de oprindelige sektioner er rigelig lige som størrelsen på kistegravstederne, hvor de fleste er ca. 3,0 m dybe og i dobbeltdgave lige så brede. Der er brede, kasseformede gravhække af thuja på de tre sider og forkant af en række håndstore marksten. For det meste er baghækkene højere end sidehækkene; dimensionerne varierer; en del sidehække er 50 x 50 cm med 70 cm høje baghække. Karakteristisk for gravstedsstrukturen i nogle af sektionerne syd for kirken er de smalle tværgående grusstier for hver to dobbeltgravsteder, således at hvert felt i en dobbeltsektion indeholder fire dobbeltgravsteder. Det øger fremkommeligheden og de små enheder letter udtrykket.

Urnegravstederne er ca. 1,5 m brede og 110 cm dybe, de har brede gravhække på 3 de sider og forrest en granitkantsten.

I en plæne langs sydhækken er plads til urner markeret med granitplader. Mod vest er de afgrænset af en gruppe individuelle urnegravsteder. Generelt er kirkegården præget af et stort antal tomme gravsteder uanset gravstedstype. Der er lukket for erhvervelse af gravsteder vest for kirken op til graverbygningen samt for få gravsteder i nordøst.

Nord for tårnet er anlagt en plæne til anonyme urner. Den er hævet ca. 20 cm i forhold til grusarealet vest for. Niveauforskellen støttes af et markant ca. 50 cm højt stendige med sten på toppen. Gravpladsen markeres af en mindesten på en lille grusplads oven for en trappe i diget.

JORDBUND

Jorden på kirkegården er en muldrig, lerblandet sandjord (JB 3-4) uden problemer med afdræning.

Smal, tværgående grussti

LOMBORG KIRKEGÅRD EKSISTERENDE FORHOLD

A

B

C

BEVARINGSVÆRDIGE GRAVSTEDER OG GRAVMINDER

Nær graverbygningen op mod hækken i nord ligger kirkegårdens eneste bevaringsværdige gravsted (A). Menighedsrådet har desuden ønske om, at tre meget store, bevaringsværdige gravminder skal forblive på deres plads. Et står nordøst for kirken (B), et andet er i området syd for kirken ud for tårnet (C), mens det sidste indgår i et aktivt famil Gravsted op ad vesthækken syd for kirken (D).

Kirkegården har 60-70 museumsudpegede bevaringsværdige gravminder. Langt flere hjemfaldne gravminder er bevaret. De fylder godt på kirkegården, hvor de er opstillet på større stræk langs med den indrammende bøgehæk. Det er besluttet, at kun museumsudpegede gravminder fremover skal bevares.

D

Tv. Østdige.
I baggrunden egetræ nord for indgang samt P-anlæg

Over. Norddiget set udefra

Tv. Hovedindgang

ANDRE BEVARINGSVÆRDIGE ELEMENTER OG PRINCIPPER

- Kirkegårdsdiget med indgangslåger
- De tilbageværende, indrammende læhegn
- Den indre ramme af bøgehække
- Princippet med en allé fra hovedindgangen til kirkens kor
- Princip med træer mod øst og sydøst
- Egetræet nord for indgangen
- Princippet i den overordnede ststruktur
- Princip med øst-vestvendte kistegrave
- Princip med små tværgående stier på tværs af traditionelle sektioner
- Uden for kirkegården: det fine parkeringsområde

MENIGHEDSRÅDET PRIORITERER

- Vægt på æstetisk kvalitet og en overordnet sammenhæng mellem kirkegårdens dele. Generelt ønske om en større lethed.
- Et udbud af forskellige kiste- og urnegravsteder, som matcher den forventede fremtidige efterspørgsel. Også i form af uformelle gravstedstyper i stemningsfulde miljøer med parkkarakter.
- Der ønskes nye, smalle gravhække af taks. De eksisterende kistegravsteder opfattes som meget dystre p.gr.a. gravhækkernes massive dimensioner. Antallet af traditionelle kistegravsteder skal tilpasses det forventede behov og de skal samles i ét område syd eller øst for kirken.
- Bedre læ. Kirkegården ligger relativt højt i et meget vindudsat landskab 8 km fra Vesterhavet.
- Nye gangvenlige grusstier.
- Et markant og stemningsfuldt indgangsparti vest for tårnet til samling af kirkegængerne. Omkring tårnet er ekstra vindomsust, hvorfor her er særligt behov for at styrke læet (fotos tv.)
- Mere luft syd for kirken.
- Der skal ryddes ud i de hjemfaldne gravminder (224 skal væk). Kun de 60-70 museumsudpegede skal bevares (er under afklaring), bl.a. tre store, som helst skal blive på gravstedet. Resten ønskes i et tilbagetrukkent og ikke så plejkrævende lapidarium
- Kirkegården skal være et attraktivt besøgsmaal med skiftende oplevelser gennem sæsonen.
- Såvel lokale og udenbys borgere som (cykel-)turister skal bydes velkommen i hyggelige miljøer med bænke og bord-bænkesæt
- Generelt større frodighed og biodiversitet. Mere grønt - mindre grus. Stauder skal have en fremtrædende plads, bl.a. på ledige gravsteder. Bepantningen skal understøtte fugle- og insektlivet og der skal kunne hentes materiale til pyntningen af kirken.

EKSISTERENDE FORHOLD

SÆRLIGE PROBLEMSTILLINGER

Der er et udtalt behov for at styrke kirkegårdens læ. Især skal læet fra vest udbygges, da læhegnet her reduceres til hushøjde, når de pistne bøge fældes. Fremover vil der blot være forholdsvis få unge eg og seljerøn at bygge på ud over unge elm, rødel og birk, som man ikke kan forlade sig på i længden. Tilsammen vil beplantningen dog i en årrække kunne yde læ for kommende træer indenfor. Bøgehækken suppleret med klippede Philadelphus (uægte jasmin) yder underlæ fra vest. I læhegnet er også glansbladet hæg, som straks bør udryddes, da det er en invasiv art, som kan give massiv selvsåning i nyplantninger (de 3 fotos n.tv.)

Læhegnet mod nord består primært af ask suppleret med fuglekirsebær, mirabel og alm. hæg. En del af askene er angrebet af asketoptørre. Deres fremtid er noget usikker. Ved at fjerne døde grene, kan de formodentlig holde endnu en del år. Supplerende træer nord for kirken er ønskeligt, hvis askene må give op.

Med fjernelse af rækken af seljerøn oven for det halvside dige i sydøst vil kirkegården ud over at miste læet komme til at 'svæve ud i luften', når rammen forsvinder i højden. Mod øst er der yderligere behov for at sløre udsyn til ladebygning.

Alléens træer er alt for lave. Også stammehøjden er for lav, helt ned til 1,40 m. De er ude af proportion med den høje kirkebygning — og deres kroner er lige i øjenhøjde. Træerne står desuden meget tæt med 8 nord for stien og 6 syd for.

Der er behov for at udskifte ærtegrusbelægning til handicapvenlig grusbelægning. Belægningerne af SF-sten er ikke den gamle middelalderkirke værdig. Hovedindgangsstiens belægning har desuden nogen sporkøring.

EKSISTERENDE FORHOLD

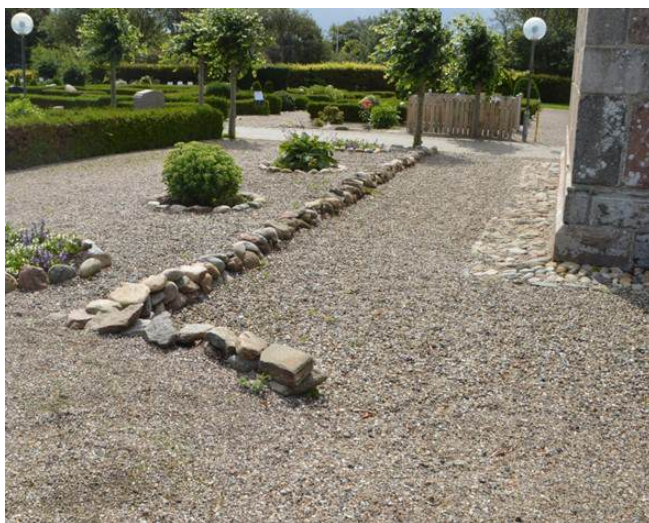
Th.Berthelsen nævner i 'Danmarks kirker, 2008' at der i 1961-62 blev afgravet let omkring kirken p.gr.a. etablering af brolægning. Det synes at have givet anledning til mindre niveauspring nord og øst for kirken. Den lille niveauforskel mod øst er trukket op af en lav stenkant; der udgør en risiko for at snuble. Plænen nord for kirken 'krummer ryg' for at nå ned til det lavere niveau omkring kirken. Det skyldes formodentlig, at planering dengang ikke var mulig p.gr.a. aktive gravsteder.

Nord for tårnet falder terrænet lidt mod både vest og syd. En højdeforskel på ca. 20 cm mellem gruspladsen i vest og plænen ovenfor er forstærket af et ret nyt ca. 50 cm højt, bastant stendige, der således rager 30 cm over plæneniveau. I syd er diget forlænget med en ca. 20 cm høj stenkant til støtte for et bed syd for plænen. Anlægget er styrende for kirkegårdens indretning.

Området mellem kirkens vestgavl og graverbygningen savner identitet. Det er præget af store, golde grusarealer. Bortsét fra den lange, snirklede fodsti til graverbygningen virker området tomt og efterhånden tømt for funktion. Terrænet syd for graverbygningen er uafsluttet, her er behov for snarlig terrænregulering.

Ud for tårnet foran indgangen er der særlig forblæst. Her er hårdt brug for en veldefineret, stemningsfuld samlingsplads med et godt læ.

Det er problematisk, at kirkegården ikke kan byde på en eneste sideplads, da mange besøgende er ældre og gangbesværede.

BEREGNING AF BEHOV

Pr. år	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	Gns.
KISTE	3	1	3	4	2	2	6	5	3	2	5	3,3
URNE	6	3	2	5	4	5	1	5	2	5	2	3,6
I alt	9	4	5	9	6	7	7	10	5	7	7	6,9

ANTAL GRAVSTEDS- NUMRE	TIL KISTE/ HERAF LEDIGE	TIL URNE/ HERAF LEDIGE	ANONYME/ HERAF BENYTTED
TIL ERHVERVELSE	539/215	83/54	Mange/7

FREMTIDIGT BEHOV	KISTE	URNE	HMS KUN URNER
Årlige begravelser. Gns. af 2012-22	3,3	3,6	6,9
Varighed: Fredningstid + tillæg	45 år	20 år	20 år
BEHOV FOR GRAVSTEDSNUMRE	149	72	138

BEHOV FOR GRAVSTEDER

På Lomborg kirkegård har der i årene 2012-2022 gennemsnitligt været 6,9 begravelser/bisættelser pr. år. Hvor mange, der fremover er udsigt til, afhænger især af udviklingen i befolkningstallet. En forventet stigende gennemsnitlig levealder vil give sig udslag i færre årlige dødsfald, det samme gælder en udvikling i retning af flere borgerlige begravelser.

En beregning af behovet for gravsteder som i tabel IV giver et ret sikkert bud på, i hvilken retning udviklingen vil gå på kirkegården. Men en lang række andre forhold vil kunne indvirke på resultatet. På landsplan går udviklingen generelt mod:

Flere bisættelser (landsgns.: 87% i 2023)

Ønske om mindre gravsteder

Ønske om mindre vedligehold

Ønske om billigere gravsteder

Ønske om gravsted med mere naturpræg

Færre forlængelser end tidligere

Flere borgerlige begravelser (17% i 2019 — ca.1/6)

Urneandelen i Lomborg på 53 % (gennem de seneste 11 år) må forventes at stige, som det er tendensen i landet som helhed. Med en fredningstid for urner på 10 år mod 30 år for kister må forventes hurtigere 'omløbstid' ved en højere andel urner. En større urneandel vil således ikke alene give sig udslag i flere små gravsteder, men også i færre aktive gravsteder. Hastigheden i udviklingen i forholdet mellem kister og urner samt i graden af forlængelse afhænger primært af den lokale kultur.

Lemvig kommune har stor fraflytning, hvorfor der fremover også må forudses et generelt fald i befolkningstallet for Lomborgområdet. Andelen af 65+ vil sandsynligvis stige de kommende ca. 25 år p.gr.a. store årgange. Herefter vil behovet for gravsteder formodentlig falde til væsentligt under niveauet for de seneste 11 år.

TABEL I. Det årlige antal begravelser på Lomborg kirkegård for årene 2012-2022 fordelt på kister og urner. Samlet set har der i gennemsnit været 6,9 pr. år med en urneandel på 53%.

TABEL II. På aktive gravsteder med flere pladser vil en del pladser være uudnyttede. Der skal derfor være overkapacitet. To urner kan uden problemer placeres på ét kistegravsted. Bortset fra de anonyme gravpladser indgår der to urnepladser pr. urnegravsted. De udnyttes langt fra, hvorfor der skal være overkapacitet.

TABEL III. Beregningen af det fremtidige behov for kiste- og urnenumre på Lomborg kirkegård tager udgangspunkt i den hidtidige gns. fordeling af kister og urner. Gns. varighed er sat til 1,5 x fredningstid for kister og 2 x fredningstid for urner. Beregningen forudsætter, at antal døde samt forholdet mellem kister og urner forbliver uændret i forhold til de seneste 11 år.

MÅLSÆTNING

Kirken er et vigtigt samlingspunkt i Lomborg. Det skal understøttes af en værdig og indbydende kirkegård, hvor de kulturelle og historiske værdier fastholdes. Beliggenheden i Lomborg by giver kirkegården et potentiale som bypark. Også mange (cykel-) turister lægger vejen forbi. Her skal man finde et frodigt og attraktivt miljø, hvor bænke og skønne pletter inviterer til ophold, hvil og refleksion. Året rundt skal kirkegården byde på oplevelser, som det er værd at gå efter. Der skal være plads til borgere både enkeltvist og i grupper og det skal være et oplagt sted at møde andre.

Udviklingsplanen skal sikre god tilgængelighed for alle inklusive rollator- og kørestolsbrugere. Det gælder såvel adgangen til kirken som fremkommeligheden ad kirkegårdens stier.

Planen skal indeholde et varieret udbud af kiste- og urnegravsteder i rolige og fredfyldte miljøer; herunder i områder med relativt uformelt præg. Hvert gravrum skal fremstå som en harmonisk helhed, uanset antallet af benyttede gravsteder. Efterspørgslen

efter de forskellige gravstedstyper er vanskelig at forudsige, hvorfor planen skal have indbygget fleksibilitet.

Der skal ske en væsentlig reduktion i antallet af traditionelle gravsteder. De tilbageværende skal samles syd for indgangsstien. Der ønskes mere luft syd for kirken og sektionerne skal fremstå med en vis letthed, bl.a. med nye, mindre gravhække af taks. Der skal suppleres med et anlæg med individuelle urnegravsteder, en gravplads til anonyme urner og gravrum med et udvalg af billigere og mindre pasningskrævende gravstedstyper. Der skal desuden indrettes et stemningsfuldt lapidarium til de bevaringsværdige gravminder. Det skal have en underordnet placering og kræve mindre pleje end gravrummene.

Rammen mod sydøst/øst skal styrkes. Alléens proportioner samt typen af belægningsmaterialer skal bringes i harmoni med kirken. Området nordvest/vest for kirken skal bringes i sammenhæng med det øvrige kirkegårdsanlæg. Heri skal indgå et markant og stemningsfuldt indgangsparti i læ for vinden.

Generelt skal lægges vægt på æstetisk kvalitet og en overordnet sammenhæng mellem kirkegårdens dele. Kirkegårdens læ skal styrkes betydeligt. Løsningerne omkring såvel gravrum som kirkegårdens andre funktioner skal bidrage afgørende til en mere stemningsfuld, grøn og frodig kirkegård, som markerer årets gang og styrker stedets biodiversitet. Der skal kunne hentes materiale til pyntning af kirken gennem sæsonen. Gennemgående træk i plante- og materialevalg skal bidrage til overordnet sammenhæng. Plantevalget skal tilpasses jordbundsforholdene og den vindudsatte lokalitet.

På længere sigt skal udviklingsplanen tage højde for en forventet nedgang i ressourcer til drift af kirkegården som følge af en udvikling mod mindre og sandsynligvis færre gravsteder og færre forlængelser. Generelt skal sættes på at opnå større oplevelse for den ydede indsats.

PLAN FOR UDVIKLING

OVERORDNEDE PRINCIPPER

Ved at omlægge kirkegården til en park og holde haveprægede elementer syd for indgangsstien opnås differentieret pleje. De traditionelle kistegrave reduceres med 71%. De samles i en parterre syd for kirken. Et anlæg til individuelle urner placeres øst for. Disse gravsteder udgør tilsammen kirkegårdens haveprægede elementer, resten plejes på parkniveau.

Egelunden strækker sig fra veststien og nord om kirken for at slutte med en enkeltrækket trækrans mod øst og sydøst. For at sikre godt læ står egne særlig tæt ud mod læhegnene i vest og nord. Nærmere kirken og i øst er der længere mellem træerne. Syd for stien mod vest ligger Skovbrynet med en tættere, skovplantning. Her indrettes lapidarium omkring smalle slotsgrusstier i en bund af vinca og bregner. Rumvirkning og ekstra bundlæ opnås med en række forskudte buske i Skovbrynets østside ud mod de traditionelle gravsteder og gravrummet Plænen sydfor med nedfældede granitplader.

Under Egelundens kroner ligger fire elliptiske gravrum indrammet af takshæk. De Anonymes gravplads mod nordvest, Skovbunden nord for kirken og Grøftekanten østfor. Syd for indgangsstien ligger Sommerfuglelunden inkluderende de individuelle urnegravsteder. Hvert gravrum har sin særlige karakter og stemning, der i varierende grad er præget af træer/skygge. Forskellige staudemiljøer bidrager afgørende til variationen.

De parkprægede gravrum vil ikke fremstå tomme trods manglende efterspørgsel. I Sommerfuglelunden og i det traditionelle område kan antallet af individuelle gravsteder løbende tilpasses den aktuelle efterspørgsel.

Vest for tårnet anlægges en stemningsfuld samlingsplads for kirkegængere. En forplads med granitbelægning; chaussésten med gangvenlige linjer af bodursten. Den rammes ind af 1,5 m høj takshæk samt af egekronerne udenfor. Planterne sikrer læ og modvirker det vindsvøb, der særligt er omkring tårnet.

PLAN FOR UDVIKLING

Kirkegårdens overordnede stistruktur bevares med undtagelse af stiforløbet til graverhuset, som ændrer forløb. For bedre komfort og tilgængelighed lægges stierne ud i slotgrus. Også selve indgangsstien, der som den primære sti kantes med brosten. En slynget grussti forbinder de tre østligste ellipsers stisystemer med indgangsstien og pladsen foran tårnet, så man kan komme tørskoet rundt til samtlige gravrum med gravminder. De gamle grusstier mellem de resterende traditionelle gravsteder bevares, men med ny slotsgrusbelægning. Princippet med smallere tværgående stier for hver 4 kistepladser genindføres konsekvent. Sammen med ens gravhække af taks på alle 4 sider giver det en fin parterreeffekt. Det letter samtidig tilgængeligheden.

For at reducere plejebehovet erstattes den stynede lindeallé af en allé af fritvoksende hvidtjørn. Især valget af træer på kirkegården er inspireret af den lokale natur. Som Egelundens ege har hvidtjørn en lang fortid i Danmark, hvorfor særlig stor biodiversitet er knyttet til dem. De vilde blomster i det slåede græs (vildeng) i området mellem østdiget og bøgehækken er ligeledes hjemmehørende og særligt værdifulde for stedets fauna. Også i valget af andre buske og stauder er lagt vægt på, at de er attraktive for insekter m.m. Biodiversiteten kan styrkes yderligere ved at udlægge områderne inden for de stiplede felter med tidlige forårsløg. Med tiden også ved at give visse urter tid til at blomstre, inden felterne slås.

Generelt anlægges et frodigt og stemningsfuldt miljø med mange oplevelsesmuligheder; et attraktivt udflugtsmål, hvor besøgende skal fristes til at blive i længere tid. Her spiller kirkegårdens bænke og øvrige siddepladser en vigtig rolle.

LOMBORG KIRKEGÅRD RETNINGSLINJER FOR OMLÆGNING

De følgende beskrivelser tager udgangspunkt i Illustrationsplaner og tilhørende planteliste (bilag 1, 2 og 3). Illustrationsplanerne er baseret på det udleverede kirkegårds kort for Lomborg kirkegård, 1:200 lavet i 2023 af Geopartner landsinspektører. Vedrørende pleje og plejeniveau af anlæggets elementer henvises generelt til publikationen 'Kvalitetsbeskrivelser for kirkegårde' (s. 40).

TERRÆNREGULERING

Nord og øst for kirken erstattes sten-sætningerne og den let krummede plæne af flade skråninger med jævnt fald, som tilpasses de tilstødende arealer. Bemærk at der bør være minimum 2,5 % fald bort fra kirken på de inderste 3,0 m. Hækken omkring De Anonymes Gravplads kan camouflere en vis terrænforskel. Syd for graverbygningen planeres ud til jævnt fald

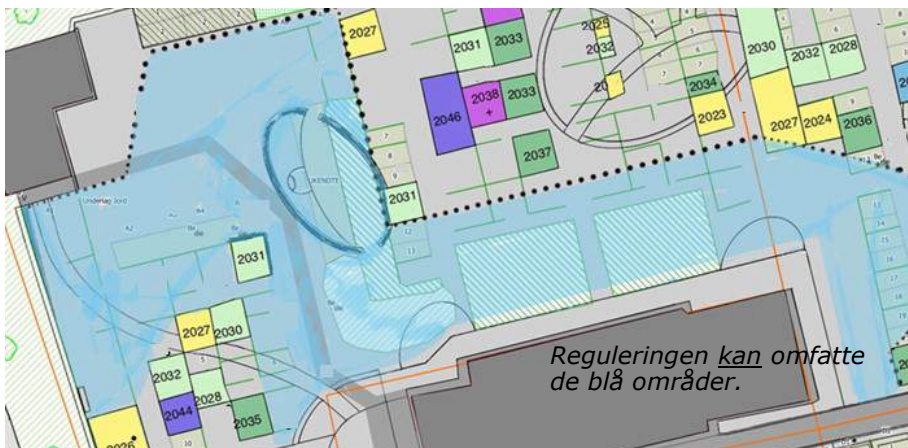

mod syd. Dog skal de øverste 30 cm være i niveau med flisebelægningen. Her bliver behov for mere jord, da stiens hældning ikke må overstige 5%. Det bevirker, at der nærmest bygningen må anlægges en lille, stejl skrånning mellem stien og bøgehækken. Den kan tilplantes med bregner (nr.26). Øvrige planerede arealer lægges ud med klippet græs.

STISTRUKTUR OG TILGÆNGELIGHED
Af hensyn til gangbesværede og især rollator- og kørestolsbrugere skal stier være plane, faste og skridhæmmende. På de kommende grusstier er belægningen faststampet slotsgrus eller tilsvarende (fra Rom).

Indgangsstiens belægning erstattes af slotsgrus. Som primærsti kantes den af en række langsgående brosten i hver side, ind til den nordlige stød mod pikningen omkring kirken. Det er afgørende, at brostenene lægges i niveau med grusstien, så nedbør kan løbe fra. Den nuværende stibredde på 2,60 m fastholdes.

Stiforløbet mellem kirke og graverbygning omlægges til en mere direkte linje. Stien er fortsat 1,20 m bred, men bliver mere uformel med slotsgrusbelægning. Slotsgrusstierne i og mellem de elliptiske gravrum er 1,20 m brede. I lapidariet er de 1,0 m brede. Stier mellem de traditionelle sektioner er de nuværende omlagt til slotsgrus, de smallere tværgående er ca. 1,2 m brede. Slotsgrus er ikke permeabelt; derfor skal alle stier have min. 2,5% sidefald, så nedbør kan løbe af til gravsteder, plæner og bede. (Om slotsgrusstier se bilag 7).

LOMBORG KIRKEGÅRD RETNINGSLINJER FOR OMLÆGNING

Storkenæb efter blomstring

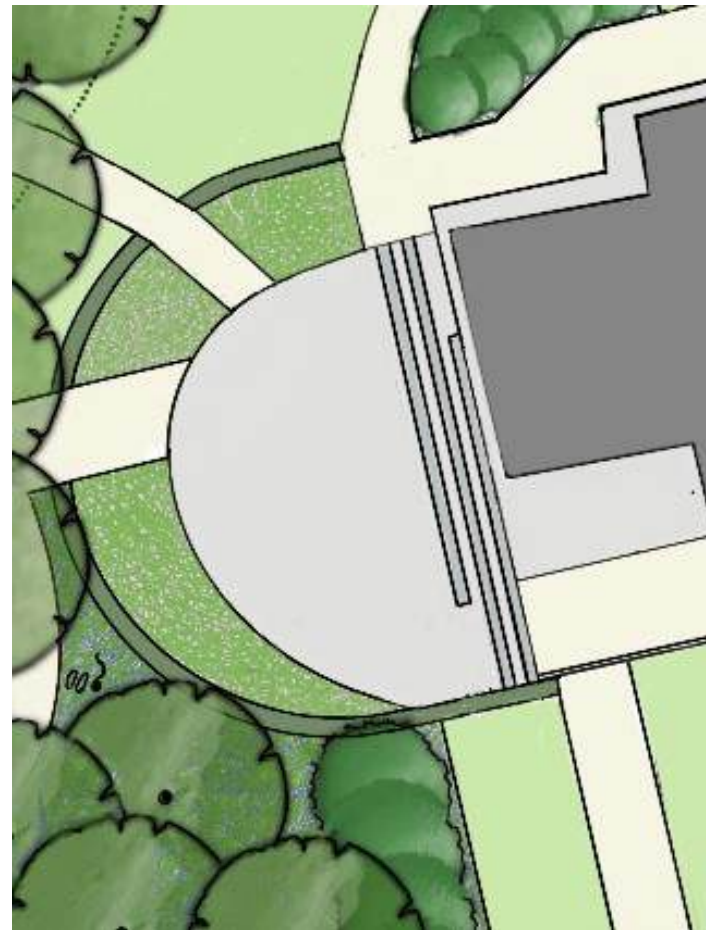

Storkenæb i juni

FORPLADS VED INDGANG

Der er niveaufri adgang til kirken. Foran anlægges en granitbelagt plads af chaussésten med indlagte ganglinjer af bodursten. Chausséstenene lægges i løberbandt med 2,5% fald mod vest; de kantes af en næsten halvcirkelformet brostenskant lagt i niveau. De skal være af skandinavisk oprindelse - gerne blandede og genbrugte. Bodurstenene i 30 cm bredde skal begrænses til én granittype fx. Grå Bohus eller Blå Rønne, så striberne fremstår ensartede. Overfladen skal være jetbrændt. De lægges i (to-) tre parallelle linjer med ca. 30 cm afstand (3 rækker chaussésten), som det ses på plan og foto. Belægningen skal være meget jævn, hvorfor der stilles skærpede krav til udførelse. Stenene skal ligge så tæt som muligt og helst støde sammen ét sted (knasfuge), hvilket kræver sortering undervejs. Opgaven fordrer en dygtig brolægger.

Modsat kirken danner en halvcirkelformet takshæk i op til 1,50 m højde ramme om pladsen. Mellem hæk og belægning er et frodigt bunddække af storknoldet storke­næb (nr.21). Heri står bregner (nr.26) solitært og i små grupper. Mod vest yder egetræernes kroner læ og afgrænser samtidig pladsen i højden. Generelt anvendes taks 'Hilii' til både høje og lave hække. De høje holdes i ca. 40 cm bredde.

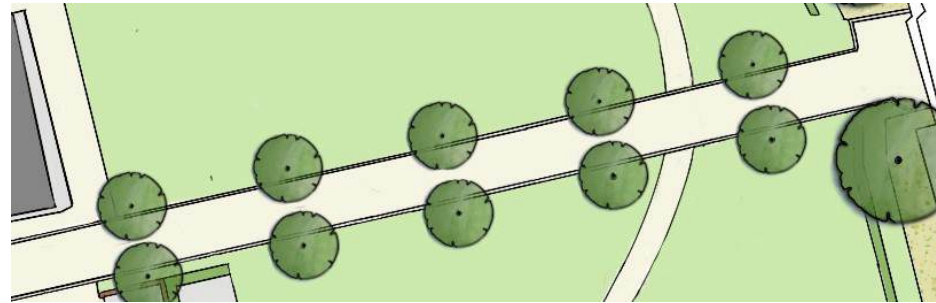
LOMBORG KIRKEGÅRD RETNINGSLINJER FOR OMLÆGNING

NY ALLÉ

Det kræver en betydelig indsats årligt at styne en tilstrækkelig høj lindeallé. Som nyt allétræ langs indgangsstien øst for kirken sættes i stedet fritvoksende hvidtjørn. Engriflet hvidtjørn er et meget robust og vindstærkt træ, der især i blomstringstiden vil tiltrække sig opmærksomhed. Den passer godt til eg og er som denne et hjemmehørende træ med stor tilknyttet biodiversitet.

Blomstrende hvidtjørn

Anskaf hvidtjørnene som små heistere. Det er unge træer med gennemgående stamme og sidegrene. De er billigere og etablerer sig meget bedre end højstammede træer (bilag 8). Placér 5 par lige over for hinanden med indbyrdes ens afstand mellem parrene (omtrent samme begyndelse og slutning som nu). Hvert træ plantes ca. 0,5 m fra stiens kant. Bevar den gennemgående stamme og stam løbende træerne op til 2,20 m fri stammehøjde.

De skal helst undgås, men støttepæle med løs tilbinding kan være nødvendige for at støtte nyplantede heistere i det første år eller to. Men ikke i længere end højst nødvendigt – og så lav som mulig (afkort pælen). Træer skal mærke behovet for at danne tilstrækkeligt med rødder, ellers sker det ikke. Omkring træer i græs holdes rent i min. 0,8 m i diameter i ca. 4-5 år ind til træerne er kommet i rigtig god vækst. Pas på med plæneklipping omkring stammerne, det ødelægger mange træer. Alternativt kan anlægges et 1 m bredt bed med storrodet storkenæb (nr.21) på hver side af stien. Åbningerne heri afpasses efter træerne og de aktive gravstedsrækker.

Hvidtjørn

Hvidtjørn

DE EKSISTERENDE LÆHEGN

Læhegnet mod vest består af relativt unge ege og seljerøn ud over midlertidige træer som elm (risiko for elmesyge), rødel og birk (ammetræer). Sats på at få mest muligt læ ud af de midlertidige, de skal dog holdes i ave, så de ikke trykker de blivende træers vækst. I eventuelle 'huller' kan suppleres med navr (plantelistens nr. 3), som tåler både vind og skygge. Alle glansbladede hæg udryddes straks p.g.a. den invasive karakter. Senere, når træerne inde på kirkegården er vokset op, kan læhegnets midlertidige træarter løbende fjernes for at overlade pladsen til de blivende træer.

En del af asketræerne i læhegnet mod nord er angrebet af asketoptørre. Ved at fjerne de visne grene fremmes deres chance for at klare sig fremover. Når egetræerne inde på kirkegården er vokset godt op, kan det tages op til overvejelse, om askene skal udskiftes.

Navr

Navr

LOMBORG KIRKEGÅRD RETNINGSLINJER FOR OMLÆGNING

Herning Nordre
kirkegård

SKOVBRYNET

Skovbrynet er området op mod det vestlige læhegn syd for forpladsen og stien mod vest. Det fungerer som en forstærkning af læhegnet og består af relativt tæt plantede, høje træer som eg, ahorn og navr. Træerne stammes op efterhånden, så man kan færdes mellem dem. Kronerne må gerne vokse ind i hinanden, så beplantningen får karakter af læhegn. Uanset dette vil der løbende blive behov for en vis regulering/beskæring.

Skovbrynet er lapidarium for de 60-70 bevaringsværdige gravminder. Den ene af de tre store gravsten står her allerede. Gravminderne placeres i en bund af Vinca (vintergrøn) med spredte bregner - solitært og i grupper. Enkelte taks og storbladede buksbom kan forblive på stedet eller nyplantes. I bedet med eksisterende taks kan placeres høje gravminder udelukkende omgivet af bregner. De stedsegrønne klippes i buskform af passende højde. Ufornelle 1,0 m brede slotsgrusstier leder gennem området. De må gerne være lidt 'uldne i kanten' og signalere en vis hengemthed. En plads med bord-bænkesæt i sydvesthjørnet giver mulighed for at slå sig ned flere sammen i de uformelle omgivelser.

Vinca minor

LOMBORG KIRKEGÅRD RETNINGSLINJER FOR OMLÆGNING

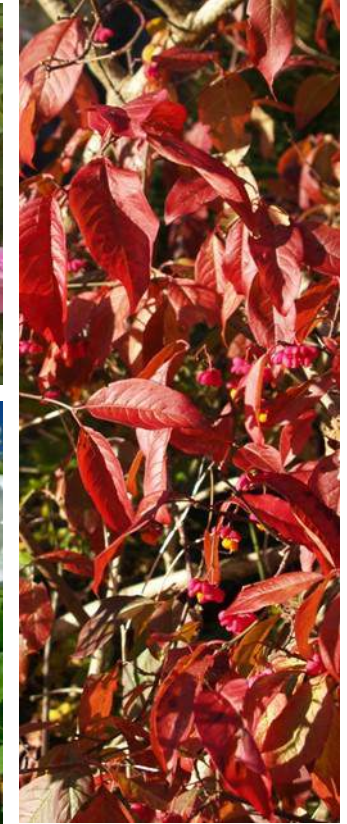
For at styrke kirkegårdens underlæ afgrænses Skovbrynet mod øst af forskudte rækker af robuste buske, der tåler rodtryk og nogen skygge.

- Europæisk benved 'Red Cascade' (nr. 10)
- Uægte jasmin 'Phico' (9)
- Buskrose 'Jens Munk' (længeblomstrende, podet Rosa rugosa-type uden rodskud, 11)

I et indhak i buskrækken anlægges en lille grusplads til en bænk med udsigt over gravstederne østfor. Langs plæne og plads underplantes buskene med et bunddække af limefarvede løvefod og blåviolette storkenæb.

Syd for bænkepladsen er en række traditionelle gravsteder. Bag dem blomstrer robuste, bunddækkende stauder. De placeres primært i store flader af samme slags. De fleste er egnet til snit. Sæsonen forlænges med forårsløg. (*Numre henviser til planteliste*).

- Løvefod (22)
- Storkenæb 'Rosemoor' (23)
- Hvid fredløs (27)
- Vildformen af floks (28)
- Violfrøstjerne (enkeltvis i baggrunden, 29)

LOMBORG KIRKEGÅRD RETNINGSLINJER FOR OMLÆGNING

Opstammede vinterege i plæne med buede takshække på Fønnesbæk kirkegård. Egene på foto er 22 år. De er plantet på sandjord som helt unge træer, der løbende er blevet opstammet og udtynnet. Vintereg er et vindstærkt og nabovenligt træ. Det har dybtgående rødder/begrænset rodtryk og lader sollys trænge igennem kronen. Egetræer er Danmarks mest i tilknyttet biodiversitet.

EGELUNDEN

Egelunden danner en løvsal af opstammede vinterege, som strækker sig over store dele af kirkegården. Den begynder nord for stien mod vest, fortsætter nord og øst om kirken og afsluttes med en række træer omkring det sydøstlige hjørne. Den omskaber kirkegården til en park med spredte træer i fælles bund af klippet græs. Træerne udgør et sammenhængende forløb, der binder kirkegårdens forskellige elementer sammen. Her indgår ellipseformede rum i varierende størrelser indrammet af 1,0 - 1,5 m høje takshække. Taksellipserne 'forskyder' sig indbyrdes, når man bevæger sig rundt mellem dem. Inde i ellipserne er intime gravrum med forskellige miljøer. Dertil kommer forpladsens takshæk samt en takshæk omkring den eksisterende serviceplads m.m. ud for kirkens SØ-hjørne. Om vinteren står de stedsegrønne taksformer smukt mod de kanelbrune bøgehække.

Egene plantes tættest ind mod læhegnene i de fremherskende vindretninger nord og vest, hvor der er størst behov for at supplere læet. Der bliver længere mellem egene nærmere kirken og mod øst, hvor de indgår i en indrammende trækrans. Her placeres en række ege mellem den østlige bøgehæk og kirkegårdsdiget. For at hvert træ kan udvikle sig godt, bliver der med tiden behov for en vis udtynding i de tætte områder. Såvel egene som takshækkene vil styrke kirkegårdens læ markant og bidrage afgørende til et bedre mikroklima.

Fønnesbæk kirkegård

LOMBORG KIRKEGÅRD RETNINGSLINJER FOR OMLÆGNING

Egelundens ege plantes som store læhegnsplanter. Der sorteres hårdt i bundterne efter muligheden for at til danne dem til overvejende énstammede træer. Omkring træer i græs holdes rent i min. 0,8 m i diameter i ca. 4-5 år ind til træerne er kommet i rigtig god vækst. Pas på med plæneklipping omkring stammerne, det ødelægger mange træer. Stam løbende egene op jnf. bilag 8. Udtynd de tættest stillede træer efter behov.

Når træerne mellem dige og hæk i øst er blevet 2-3 m høje kan græsset under dem overgå til slået græs med forårsløg og vilde blomster (nr.24). Det slås 1-

2 gange årligt (efterår og evt. ca. 1.7.) Høet fjernes. Mellem hæk og slået græs holdes en klippet sti i plæneklipperens bredde. Undlad at gøde græsset. Vilde blomster kan være længe om at indfinde sig. Det sker hurtigere ved at etablere området ud fra en vildengsblanding uden græs (nr.36). Da skal græstørven fjernes inden såning. Vildeng uden græs kan etableres samtidig med plantning af egene.

Indenfor de stiplede felter i kirkegårdens nordlige del kan lægges forårsløg som vintergæk og russisk skilla. Afgræns med haveslanger under lægningen. De vil brede sig efterhånden. I felter med forårsløg slås græsset først, når løgplanternes blade er visnet. Undlad at gøde græsset.

På langt sigt, når træerne dominerer området, kan græsset i felterne overgå til slået græs. I begyndelsen ved at springe 3-4 gange græsslåning over. Senere eventuelt med kun 2 årlige slåninger som mellem hæk og dige. Da kan yderligere lægges lyse påskeiljer eller skovtulipaner.

På en klippet plads i kirkegårdens nordøsthjørne står et bord-bænkesæt. Fra bænken op mod bøgehækken i nord og vest kan man ligeledes nyde stemningen i Egelunden med udsigt til kirke og ellipser.

For at dæmpe vindsvøbet omkring kirkens nordhjørner plantes to grupper af sargentsæble (nr.12) ud for hvert hjørne. Sargentsæble tåler studsning og kan med tiden eventuelt klippes sammen til ét bølgende purre i et par meters højde, hvis de bliver for store.

Overfor kirkens sydøsthjørne bag det sidste allétræ ligger kirkegårdens eneste serviceanlæg indrammet af plankeværk. Plant takshæk (8) uden for plankeværkets 3 sider og hold den i højde hermed. Op mod den østvendte hæk anlægges en chausséstensbelagt blomsterplads kanted med brosten som på forpladsen. Siderne indrammes af takshæk i højde og flugt med serviceområdet. Pladsen er til bærebuketter m.m., når der ikke er plads på gravstedet.

Russisk scilla i hvidt og blåviolet

LOMBORG KIRKEGÅRD RETNINGSLINJER FOR OMLÆGNING

TRADITIONELLE KISTEGRAVSTEDER

De få traditionelle kistegravsteder samles i et parterre i plænen syd for kirken. Dermed mødes man af et traditionelt udtryk med højt plejeniveau ved ankomst til kirken. Et græsareal syd for indgangsstien sikrer luft omkring bygningen. De oprindelige dobbeltsektioner med tilhørende stier bevares, mens midterrækken i den 3-rækkede sektion sløjfes. Også rækkernes sydligste gravsteder sløjfes. Kun den østligste række forskydes i forhold til det oprindelige. Den anlægges lige øst for den nuværende bøgehæk, som fjernes.

Alle stier har slotsgrusbelægning og lægges med et- eller tosidet sidefald. De to yderste nord-syd-gående stier føres igennem plænen op til indgangsstien. Princippet med smallere tværgående stier for hver to dobbeltgravsteder videreføres. De sikrer anlægget god tilgængelighed. Der er to tværgående stier á 1,2 m bredde.

Størrelsen på et dobbeltgravsted er 3,0 x 3,0 m. (længden er dog til en vis grad afpasset efter de aktive gravsteder). Gravhække skiftes til taks af typen 'Hillii' (8). Af hensyn til parterrens skulpturelle udtryk er det afgørende, at der etableres gravhæk på alle fire sider og at alle hække har ens højde på ca. 45 cm. Hækbredden holdes på 25-30 cm. Der udbydes primært dobbeltgravsteder. Det er dog muligt at dele et sådant op i to enkelte eller at sammenlægge to gravsteder i samme række, hvis det foretrækkes.

På gravstedet med den store, bevarede sten sættes som modspil et mindre, opstammet træ, fx. en hvidtjørn. Plant et bunddække af fx. katteurt (139) til at dække jorden. De fleste ledige gravsteder tilplantes med bunddækkende stauder. Helst insektvenlige og egnet til snit.

Anlægget har plads til 95 kister, hvoraf 51 er ledige i 2024. Vestrækken lukkes midlertidigt for erhvervelse. Også anlæggets sydligste tredjedel lukkes midlertidigt (bilag 10). Undlad foreløbigt at anlægge gravstederne her, blot klippet græs. Det giver 26 ledige kistepladser i 2024. Ved behov kan genåbnes i omvendt rækkefølge. Skulle med tiden opstå øget efterspørgsel, kan østrækken omdannes til en dobbeltsektion med en ekstra række ud mod plænen (jnf. pil på plan). Det giver 12 ekstra kistepladser.

LOMBORG KIRKEGÅRD
RETNINGSLINJER FOR OMLÆGNING

FORSLAG TIL STAUDER PÅ LEDIGE TRADITIONELLE GRAVSTEDER

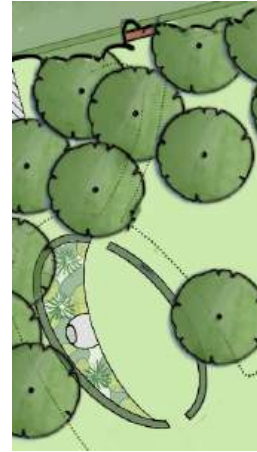
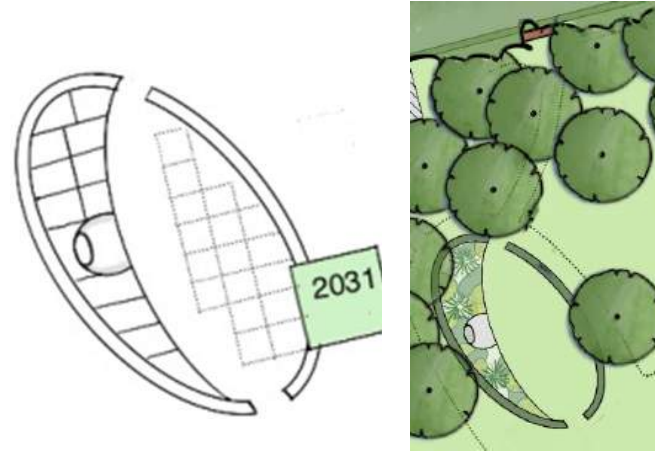
Plant 1-2 slags stauder på hvert gravsted (plantelistens nr. 139–160).

- skal være bunddækkende
- nogle til snit
- helst insektvenlige

Opformér her nogle af ellipsernes stauder

LOMBORG KIRKEGÅRD RETNINGSLINJER FOR OMLÆGNING

PLÆNEN

I plænen syd for de traditionelle gravsteder er to øst-vestgående rækker til gravsteder med nedfældede granitplader. Dobbelte kombinationsgravsteder til kiste og/eller urne. Nordrækken længst fra hæk og læhegn er dog bedst egnet til kister p.gr.a. rødder.

Én granitplade pr. dobbeltgravsted. De lægges i flugt med hinanden på begge leder. Udvælg én type granit til formålet i størrelsen 40 x 50 cm. Matsleben og med indhugget inskription. Alle plader læses fra nord. Fordel aktive gravsteder over arealet frem for at begynde fra en ende af.

Der er 20 dobbeltgravsteder á 2,6 x 3,0 m. De 14 (28 pladser) er ledige fra 2022.

DE ANONYMES GRAVPLADS

Den mindste taksellipse er gravplads for anonyme urner. Den er placeret nord for tårnet og inkluderer de nuværende aktive anonyme gravsteder. Inden plantning skal udføres terrænarbejde og planering. En vis terrænforskel kan koncentreres under takshækkene. Se bilag 9 vedrørende afsætning af ellipse. Hækken holdes i ca. 1,2 m højde.

Rummet indeles i en blomsterrabat og en plæne. Mindestenen vendes mod øst og udstyres med en lille brostenskantet chausséstensplads foran til buketter m.m.

Dagliljer, kæmpestenbræk og skovasters dækker bunden under lange, fjerlette aks af pipegræs. Spredte gule fingerbølbloster, blåviollette skovstorkenæb og hvide bølgekronede storkenæb bidrager sammen med forårsløg til en lang blomstringssæson. Et godt og varieret løv er væsentligt for bedets udtryk. Se plantelistens nr. 37 - 47.

Der er 30 gravsteder á min. 1 x 1 m; de 17 i plæne og 13 i bed. Her er ikke aktive gravsteder, så hækrummet kan anlægges straks. Et gravsted med udløb i 2031 støder op til takshækken udefra, det får dermed takshækken som baghæk.

Der er ikke en bænk inden for ellipsen, men fra bænken op ad bøgehækken i nord er fint udsyn over området.

LOMBORG KIRKEGÅRD
RETNINGSLINJER FOR OMLÆGNING

Herning Nordre kirkegård

SKOVBUNDEN

I den store ellipse nord for kirken indrammet af en 1,20 m høj takshæk ligger gravrummet Skovbunden. Et fælles urneanlæg uden synlig adskillelse mellem gravsteder. Under fire højstammede ege er en frodig, lav blomstrende skovbund. 1,20 m brede slotsgrusstier med tosidet sidefald slynger sig mellem rummets fire indgange. En bænk i nord indbyder til ophold. Til adskillelse af bede og grus sættes en lav, min. 6 mm tyk råjernskant i niveau med grusstien og hævet 2-3 cm over bedniveau. Med en bredde på ca. 8 cm og jordspyd påsvejsset med ca. 1 m afstand sikres, at kanten ikke vrider sig. Kanten må gerne 'forsvinde' i løv.

Skovbundens hvide og gule blomster lyser op i det grønne sekunderet af enkelte blåviolette. Der er vægt på et godt og afvekslende løv. Som gennemgående og samlende helt lav bund er flader af

- guldjordsbær (48)*
- og evt. hasselurt (49)*

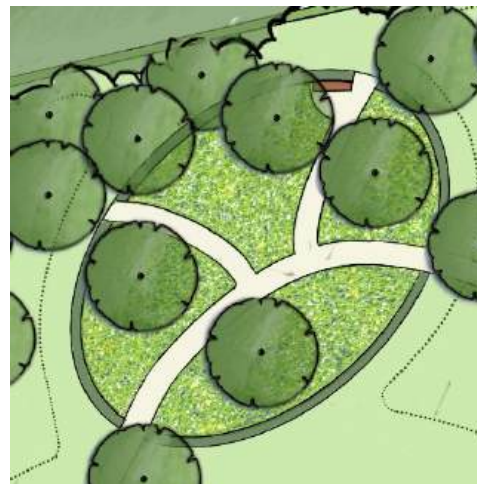
Det helt lave brydes af mindre, men lidt højere flader af

- hosta (50-53)*
- bispehue (55)*
- knudret storkenæb (54)*
- lungeurt (56)*

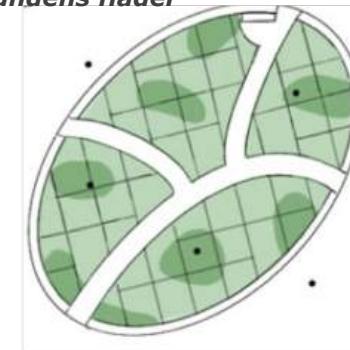
I de lave flader indplantes solitære bregner og forskellige selvsående stauder, som efterhånden vil brede sig i anlægget:

- gul valmuesøster (59)*
- gul og hvid lærkespore (56 og 57)*
- hvid og blåviolet akeleje (62)*
- hvid og blåviolet skovstorkenæb (60 og 61)*

Der suppleres med forårsløg (64-70)

Skovbundens flader

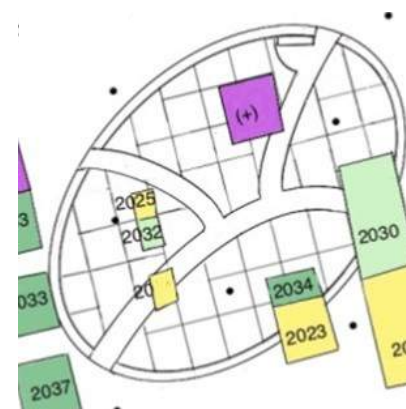
Lave flader (lyse), heri bregner og selvsåere m.m.

Lidt højere grupper af stauder(mørke)

Der er 53 dobbelte urnegravsteder med 106 pladser, hvoraf 80 er ledige fra 2024. De ligger i et ca. 2 x 2 m grid. Størrelsen er tilpasset stier og hæk.

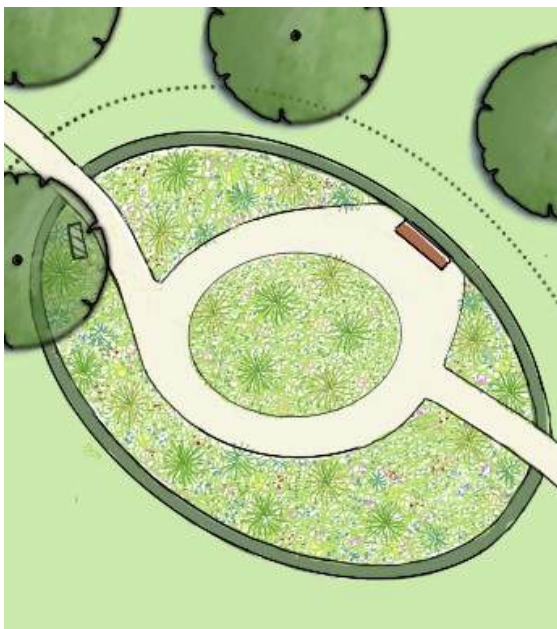
Gravrummet kan tages i brug med udgangen af 2024, hvor kun ét aktivt gravsted med udløb i 2030 vil bryde ellipsen og blokere den ene af de fire udgange. Forlænges 2023, vil også den bryde hækken. Aktive gravsteder kan tilbydes omlægning til skovbund med eksisterende gravsten.

Gravminderne skal være max. 45 cm høje, naturprægede, uslebne og ikke sirligt formede, gravsten af granit. De

kan evt. suppleres med egekors i op til 75 cm højde. Kun ét gravminde pr. gravsted. De læses fra øst eller vest. Tilstræb mindre grupper fordelt over arealet.

LOMBORG KIRKEGÅRD RETNINGSLINJER FOR OMLÆGNING

GRØFTEKANTEN

Grøftekantens ellipse med takshæk i ca. 1,20 m højde ligger i et lysåbent område i Egelunden nord for alléen. Et fælles urneanlæg med stauder og prydragræsser uden synlig afgrænsning mellem gravsteder. I udkanten under kronen af et egetræ står det høje, gravminde over en modstandsmand (et af de tre blivende).

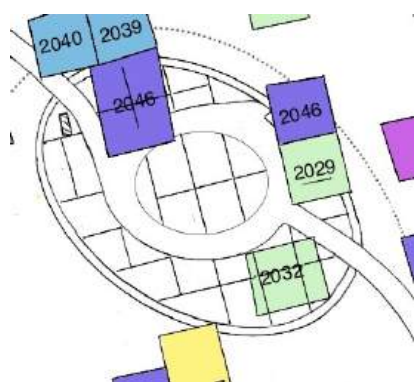
Grøftekantens slotsgrusstier er 1,20 m brede og adskilt fra bedene af en lav råjernskant som i Skovbunden. Planterne må gerne falde lidt ud over kanterne. Op ad hækken i øst udvider stien sig til en lille plads med en bænk.

Der er 31 dobbelte urnegravsteder med i alt 62 pladser, hvoraf de 38 er ledige. For at skabe et roligt udtryk skal gravminderne være ens og ca. 50 cm høje. Hent evt. inspiration i Aalborg Østre Kirkegårds råjersramme. Granitpladerne

heri skal være ens, matslebne og af skandinavisk oprindelse, fx. Blå Rønne. Der kan være ét gravminde pr. dobbeltgravsted. De skal kunne læses fra stierne — dog primært fra øst eller vest. Fordel dem om muligt over hele arealet. Aktive gravsteder kan tilbydes omlagt med den eksisterende gravsten.

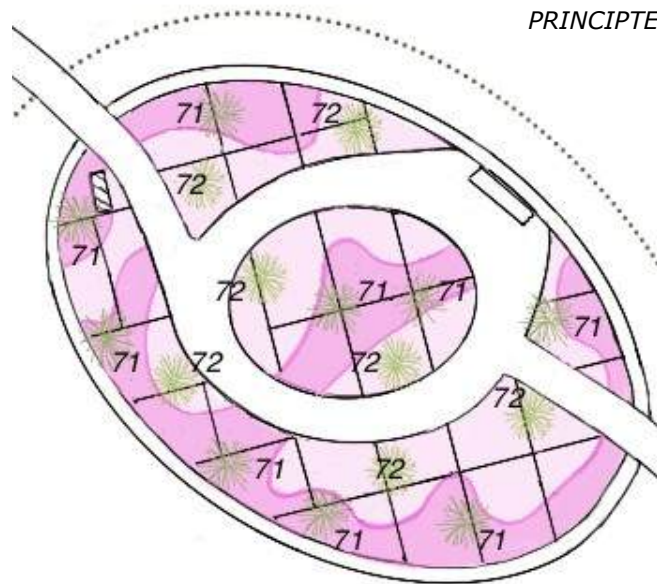
I perioder må det forventes, at stauder kan dække gravmindet. De bliver klippet ned om foråret, og må ikke beskæres af gravstedsejeren. Her er Ikke plads til vaser/blomster, men nok en lille dekoration i december.

Det er muligt straks at tage gravrummet i brug. Den nye takshæk kan fungere som sidehæk for gravstedet overfor det store gravminde (udløb 2046) — og for det tilstødende gravsted udenfor. Dermed vil der kun blive ét 'hul' i hækken forårsaget af aktive gravsteder.

LOMBORG KIRKEGÅRD RETNINGSLINJER FOR OMLÆGNING

PRINCIPTEGNING

GRØFTEKANTEN

Rabatterne har præg af grøftkant med enkle, frodige stauder samt græsser. Stauderne er robuste og overvejende bunddækkende, samtidig er de attraktive for insekter. Samlet set blomstrer anlægget længe begyndende med forårsløg. Den mørke takshæk fremhæver stauderne. Violette nuancer spiller hovedrollen kombineret med rosa og hvidt med lyst gult som kontrast. En del grågrønt løv og en vis andel støvede blomsterfarver giver stedet sin særlige karakter.

I bedene danner grupper af relativt høje stauder (principtegningens pink fla-

der) og prydragræsser (de grønne) baggrund for lavere stauder og græsser (lyserøde flader). Gravminderne placeres i den lave del.

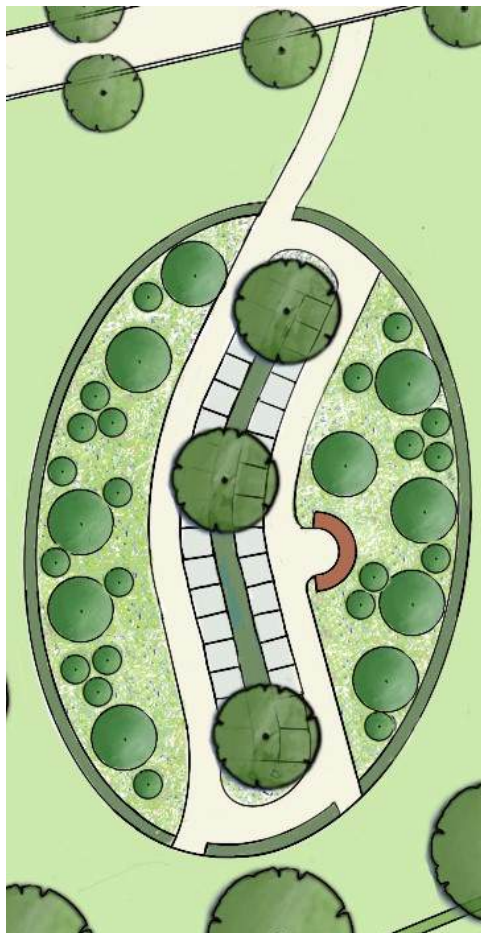
Betragt plantelistens nr. 71-109 som inspiration til plantevalg (illustreret af collagen på næste side). Prøv af og byg videre på dem, der fungerer bedst hos jer. Nogle er ledeplanter, fx. græsserne. De går igen hyppigere end andre. Visse skal placeres i grupper og nogle er bedst som solitære. Dertil kommer selvsåere. Deres tilfældige selvsåning vil understøtte grøftekantspræget og de kan let luges bort, hvor de ikke skal være.

GRØFTEKANTEN

LOMBORG KIRKEGÅRD RETNINGSLINJER FOR OMLÆGNING

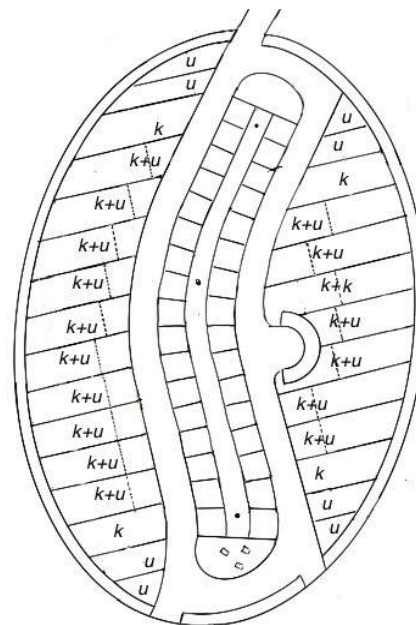

SOMMERFUGLELUNDEN

Sommerfuglelunden er ellipsen syd for indgangen. Bag den ca. 1,0 m høje takshæk slynger sig en 0,8 m bred og 0,6 m høj takspurre på langs af rummet. I den står tre énstammede kirsebærkorneller. Purren danner baggrund for to rækker individuelle urnegravsteder á ca. 1,10 x 1,10 m. De adskilles indbyrdes af smalle, 40 cm høje takshække. Langs hver række løber en 1,20 m bred grussti. Den ene udvider sig i en lille rund plads med en halvcirkelformet plint. I hver ende afsluttes med grupper af lavendler. Stierne har sidefald mod fællesbunden. Der kantes mod gravsteder/bede af en lav råjernskant som i Skovbunden.

På modsatte side af stierne er gravsteder til kister og urner i fællesbund uden synlig adskillelse. Her vokser stauder og forårsløg mellem fritstående sommerfuglebuske og buskroser. Udvalgt så de samlet set blomstrer og tiltrækker insekter over lang tid.

De fleste af de nye gravsteder er placeret parallelt med de gamle. Der er 66 (33x2) urnepladser i de individuelle rækker. I fællesbunden er 32 urnepladser og 22 kistepladser. Ud over 4 enkeltgravsteder kun til kiste er det dobbeltgravsteder. Flest med mulighed for én kiste og én urne.

På individuelle urnegravsteder kan gravminderne være op til 45 cm høje. Ingen planter over 60 cm højde. Fordel om muligt de aktive gravsteder i mindre grupper med ledige imellem. De ledige kan 'låne' lave stauder (nr. 115-120) fra bedet overfor. Gerne uden hække imellem.

For at fremme et roligt udtryk skal gravminder i fællesbunden være ens. Fx. 40-50 cm høje, runde egestolper med messingplader efter inspiration fra Nyborg kirkegård. Ét gravminde pr. gravsted. De læses fra øst eller vest. Spred dem om muligt. Alternativt kan for fællesbundens gravsteder etableres et fælles skulpturelt gravminde til navneskilte.

I perioder må forventes, at stauder kan dække noget for gravminderne. De vil blive nedklippet i foråret, og må ikke beskæres af gravstedsejeren. Her er ikke plads til vaser/blomster. Aktive gravsteder kan lægges om til den nye type med det eksisterende gravminde.

LOMBORG KIRKEGÅRD RETNINGSLINJER FOR OMLÆGNING

Fællesbundens farver holdes i pasteller af violet, kobber og hvidt suppleret med mørkt blåviolet. Blåviolette sommerfuglebuske og smågrupper af længeblomstrende rosenbuske med kobberfarvede knopper står i en lavere bund af hvide og blåviolette stauder. De få lidt højere stauder placeres bagst.

Sporebaldrian, hvid (høj)
Skønasters, lys blåviolet (høj)
Staudesalvier, hvide/mørkviolette
Bjergmynte, hvide/lysviolette
Sct. Hansurt, hvid
Storkenæb, lysviolette
Lavendel, lysviolet
Spydverbena, hvid (spredt)
Fingerbølblomst, hvid (spredt)

Et centralt element er den halv-cirkelformede plint med udvendig diameter på 3,0 - 3,2 m. Det kan fx. være en AML plint fra Hitsa (th.) eller en cirkelbænk fra G9 (nederst).

Vælges et fælles gravminde med navne for fællesbunden, kan det placeres på en chausséstensplads til erstatning for lavendelbedet syd for de individuelle gravsteder. Et sted som også kan benyttes til buketter m.m.

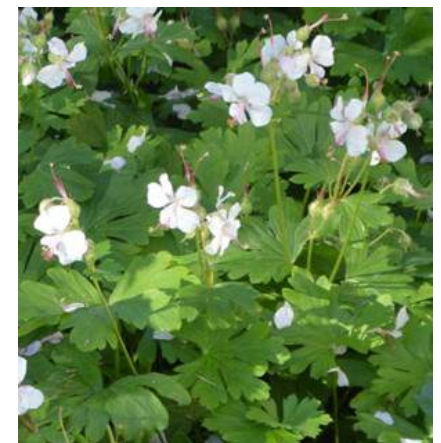

LOMBORG KIRKEGÅRD
RETNINGSLINJER FOR OMLÆGNING

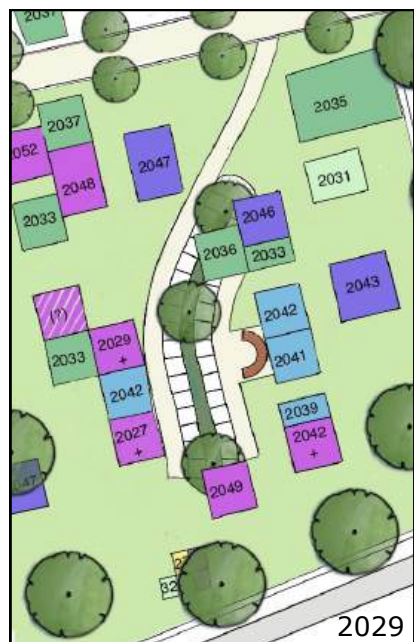
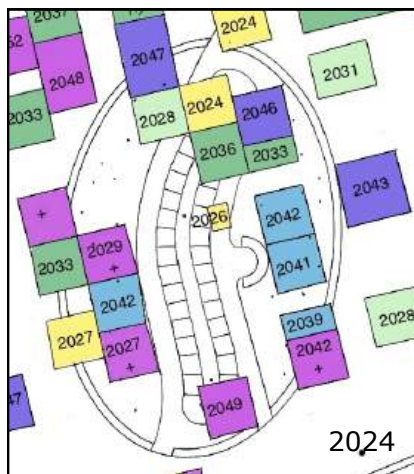

Inspirér de individuelle gravsteder til at få lavet en lille granitbelægning af mosaiksten eller chaussésten. Alternativt at lægge et par trædesten af granit omgivet af lavt bunddække.

Disse gravsteders blomstrende planter skal helst holdes i nuancer af blåviolet, sartrosa, hvidt og sart hvidgult. Det samme gælder udplantningsplanter tilbudt af kirkegården. Eksempelvis som stauder til venstre (plantelistens nr. 127–138).

LOMBORG KIRKEGÅRD
RETNINGSLINJER FOR OMLÆGNING

I Sommerfuglelunden er mange aktive gravsteder med sen udløbsdato. At der straks bliver brug for de individuelle gravsteder kræver en midlertidig løsning. Plan ø.tv. viser, at det meste af de to rækker med urnegravsteder på begge sider af den 80 cm brede takspurre kan anlægges straks inklusive de tilhørende stier. Med udløbet af 2024 kan alle purrens kirsebærkorneller plantes. De fleste af de mulige urnegravsteder ligger parallelt med de aktive gravsteder og vil således placere sig upåfaldende imellem dem. I 2024 kan således udbydes 21 individuelle urnegravsteder (42 pladser).

Aktive gravsteder på omlagte arealer

- *kan forblive uforandrede på stedet til de udløber. Principielt kan ikke kræves forlængelse ud over gravfreden. Ægtefælle o.l. kan nedsættes heri.*
- *I områder med nye gravrum kan gravstedsejer vælge at omlægge gravstedet til den nye type med eksisterende gravminde.*
- *Med gravstedsejers tilladelse kan et uheldigt placeret gravsted i nogle tilfælde formindskes eller forskydes lidt.*
- *Det er muligt at vende et gravsted øst-vest*

Planen n.tv. viser de aktive gravsteder i 2029 sammen med disse rækker. Efter disse 5 år vil yderligere 4 individuelle gravsteder/8 pladser) være ledige.

Fra 2029 kan det overvejes at etablere den ovale takshæk og tilplante fællesbundens ledige bede. Det vil danne en fin ramme om de aktive gravsteder. Gravstedet udenfor med udløb i 2043 må da vendes. Med mindre andet aftales med gravstedsejerne, vil det give 3 ekstra 'huller' i hækken i en længere årrække. For at kunne komme til de aktive gravsteder inden for hækken, må anlægges en midlertidig grussti. I fællesbundens vil da blive 9 gravsteder ledige med plads til i alt 6 kister og 12 urner. Ibrugtagning af gravsteder i fællesbunden kan eventuelt udskydes, til de aktive gravsteder begynder at udløbe i begyndelsen af 40-erne med mindre nogle af dem forinden bliver omlagt til en del af fællesbunden.

LOMBORG KIRKEGÅRD RETNINGSLINJER FOR OMLÆGNING

Bellevue bordbænkesæt og bænk med armlæn fra G9.

INVENTAR

Det har høj prioritet, at man kan opholde sig på kirkegården i længere tid. To bordbænkesæt og 5 bænke samt den store halvcirkelformede plint indbyder til at slå sig ned. Der er en bænk ved eller i hvert gravrum. De fleste står i et område med slotsgrus; der kan også anlægges bund af slotsgrus under de øvrige. Af hensyn til ældre og gangbesværede bør fritstående bænke have arm- og ryglæn. Fx. som fotos tv.

Kirkegårdens eneste serviceanlæg syd for kirkens sydøsthjørne bevares.

I forbindelse med omlægning af stien til graverbygningen flyttes også områdets parklamper, så de følger stien. De øvrige parklamper er velplacerede langs med indgangsstien. Om muligt flyttes fritstående projektører fra kommende plæner til hække og bede eller tæt på en stamme.

LOMBORG KIRKEGÅRD RETNINGSLINJER FOR OMLÆGNING

PRIORITERING AF ANLÆGSOPGAVER
Indledningsvis lukkes for erhvervelse af gravsteder, hvor de ikke længere skal være. Luk også for de midlertidigt lukkede (bilag 10).

Ikke alle opgaver kan udføres på én gang. Væsentlige kriterier for prioritering er, at der skal sikres et vist udvalg af gravsteder, at træer skal hurtigst muligt i gang og at enkelte gravrum med fordel kan afvente, at flere gravsteder udløber. Alle opgaver løses i det omfang, det er muligt for aktive gravsteder. Der følges op efterhånden, som de hjemfalder. Aktive gravsteder i omlagte gravrum kan tilbydes at indgå i det nye system med den eksisterende gravsten.

Rækkefølgen af de primære opgaver er retningsgivende. Alt efter økonomi, opgavernes omfang, ledig tid og optimalt tidspunkt på året samt efterspørgsel efter særlige gravstedstyper kan det være relevant at bytte om på rækkefølgen.

1. Den planlagte fældning af træer i læhegn afsluttes. Sløjf nedlagte gravsteder og tilknyttede stier. Flyt bevaringsværdige sten direkte i Skovbrynets lapidarium. Tag hensyn til placering af kommende stier, træer og buske, når gravminder arrangeres.

2. Anlæg Sommerfuglelundens individuelle urneanlæg inkl. stier og kanter i det omfang det er muligt for aktive gravsteder.

3. Ryd området nordvest for kirken og planér. Anlæg nye slotsgrusstier til gravverhus og vestlæge (ind til udløb i 2027 må suppleres med sti fx. af trædesten uden om de aktive gravsteder). Flyt lamper. Anlæg forpladsen ved tårnet inkl. beplantning.

4. Planér den øvrige kirkegård efter behov og saml hele bunden ved at tilså arealer, hvor der skal være klippet græs samt hvor der skal være ellipser. Afsæt gravstederne i Plænen syd for de traditionelle.

5. Plant alle ege samt navr, ahorn og rødæl.

6. Anlæg De Anonymes Gravplads.

7. Plant de to grupper med sargentsæble.

8. Plant Skovbrynets buskrækker med tilknyttede stauderabatter. Indled etablering af Skovbrynets bunddække –evt. over tid med egen opformering af Vinca.

9. Udskift de traditionelle gravsteders gravhække til taks i de to nordligste grupper og omkring de aktive gravsteder sydfor. Påbegynd tilplantning af ledige gravsteder. Gerne med henblik på opformering af stauder til ellipserne.

10. Ryd lindealléen. Anlæg de resterende grusstier incl. indgangsstien og blomsterpladsens belægning

11. Plant alléens hvidtjørne og takshækken om blomsterplads/service-anlæg. Sæt den 11. hvidtjørn på det traditionelle gravsted med den store sten.

12. Plant Skovbundens og Grøftkantens takshække.

13. Kant Skovbundens stier og indled tilplantningen.

14. Kant Grøftkantens stier og indled tilplantningen.

15. Plant Sommerfuglelundens takshæk og tilplant fællesbunden.

LOMBORG KIRKEGÅRD
EFTER OMLÆGNING

De traditionelle kistepladser i rk. C6 samt i anlæggets sydligste tredjedel (blå) udtages 'midlertidigt' fra erhvervelse.

GRAVSTEDS- PLADSER ANTAL	TRADITIO- -NELLE	PLÆNEN	SOMMERFUGLE- LUNDEN <i>fælles</i>	SOMMERFUGLE- LUNDEN <i>individuelle</i>	GRØFTE- KANTEN	SKOV- BUNDEN	I ALT	BEHOV	ANONYME
Kister (ledige fra 2024)	95 (51)	40 (28)	22 (4)	-	-	-	157 (83)	149	-
Urner (ledige fra 2024)	-	-	32 (11)	66 (42)	62 (38)	106 (80)	266 (171)	72	30 (30)

ANTAL GRAVSTEDER

Det samlede antal kistepladser reduceres fra 539 til 157. Ved uændret begravelsesmønster anslås det fremtidige behov for kistepladser at være 149. Men pladser på dobbeltgravsteder udnyttes ikke fuldt ud, så der er behov for nogen overkapacitet. Ledig kapacitet i endnu aktive gravsteder andre steder vil i en lang periode aflaste behovet for kistepladser. Endvidere må det forventes at urneandelen vil stige med tiden.

Af de 95 traditionelle pladser er de 51 ledige i 2024. Det er en stor andel. For at samle de aktive gravsteder i tilfælde af kommende nedsat efterspørgsel lukkes 'midlertidigt' for erhvervelse af 25 af de ledige.

Tilbage er 26 ledige. Giver de kommende årtiers store årgange anledning til mangel på traditionelle kistegravsteder, kan de genåbnes. Det er endvidere muligt at supplere yderligere med en række i det traditionelle anlægs østside.

Der udbydes 266 urnepladser, hvoraf de 171 er ledige i 2024. Skulle alle teoretisk set vælge urne, vil det forventede behov blive 138. Principielt kan urner nedsættes i kistegravsteder. For at sikre et tilstrækkeligt antal kistepladser uden for de traditionelle gravsteder, bør disse overvejende reserveres til kister (hvis de efterspørges).

FORENKLET DRIFT M.M.

Fuldt omlagt reduceres antallet af traditionelle pladser med 71% (76% hvis midlertidigt nedlagte medregnes). Dermed forsvinder mange af de arbejdskrævende gravhække og tilhørende grusstier. Skift af gravhække fra thuja til taks vil yderligere lette driften.

Kun de tilbageværende traditionelle gravsteder og Sommerfuglelundens individuelle urnegravsteder skal fortsat plejes på haveniveau. I Egelunden og Skovbrynet ekstensiveres plejen til parkniveau. Det spænder fra vildengen langs østdiget over Egelundens klippede græsarealer til de bunddækkende beplantninger i ellipserne og Skovbrynet. (*I Kvalitetsbeskrivelser for kirkegårde, s. 40 beskrives tilstandskravene for de forskellige elementer på de respektive plejeniveauer*).

Kirkegården vil ikke virke tom trods ubenyttede gravsteder. De fleste vil henligge diskret med blomstrende bunddække eller klippet græs. Mange af de ledige, traditionelle samt af de individuelle til urner vil være tilplantet med stauder. Eventuelt hele rækker eller grupper af nedlagte traditionelle gravsteder vil blive udlagt med klippet græs.

Kirkegårdens rygrad består af de meget robuste og vindstærke vintereg og hvidtjørn. Det er arter, som vokser naturligt i området. Også taks er hjemmehørende, dog er den benyttede sort en krydsning heraf. Den er meget hårdfør, hvad angår vind og jordbundsforhold. Ved plantevalg i øvrigt er taget hensyn til de aktuelle jordbundsforhold.

Biodiversiteten styrkes betydeligt, ikke mindst på grund af det store antal eg og hvidtjørn, der som hjemmehørende arter er særligt værdifulde for faunaen. Også vildengens flora er hjemmehørende. Dertil kommer, at kirkegårdens stauder og buske i vid udstrækning er udvalgt efter deres attraktionsværdi for insekter. Med insekter kommer fugle, der også vil finde rig mulighed for redebygning i de mange hække, buske og træer. Sørg for et lavt fad med åbent vandspejl. Vand er ofte en begrænsende faktor. Samlet set vil kirkegårdens mange træer, blomstrende bunddække og forskellige græsarealer resultere i en mere grøn, frodig og stemningsfuld kirkegård fuld af liv til ekstra oplevelse for de besøgende.

Kvalitetsbeskrivelser for kirkegårde

*[http://www.km.dk/fileadmin/share/publikationer/Vejledninger/
Kvalitetsbeskrivelser.pdf](http://www.km.dk/fileadmin/share/publikationer/Vejledninger/Kvalitetsbeskrivelser.pdf)*

Tilgængelighed i folkekirken

(<http://tilgaengelighed.km.dk/anvisning/bygningsomraader/kirkegaarde>)

Normer og vejledning for anlægsgartnerarbejde 2015

Anlægsvejledning for Slotsgrus

[www.Slotsgrus_anl_gsvejledning_net.pdf_copy-10.pdf](http://www.slotsgrus_anl_gsvejledning_net.pdf_copy-10.pdf)

Drift og vedligeholdelse af Slotsgrusbelægnings

http://ign.ku.dk/slotsgrus/dokumenter/Slotsgrus_driftvejledning_aug13.pdf

Uddrag af Danmarks kirker, Ringkøbing Amt
Ved Thomas Berthelsen, 2008. Nationalmuseet.

www.academia.edu/80658288/Lomborg_Kirke

Fig. 2. Kirke og kirkegård set fra nordvest. Tegning o. 1900 i privateje. - *Nordwestansicht der Kirche und des Friedhofs.*

Kirken ligger i landsbyens nordvestligste udkant, trukket tilbage fra landevejen mellem Ramme og Rom (jf. fig. 3). Den store og næsten kvadratiske kirkegård, hvis grænser næppe er gamle, omgives af marker mod nord, vest og øst, mens præstegården ligger ud til vejen sydøst herfor.

Kirkegårdens hegn og indgange. Kirkegården omkranses af kampestensdiger, som med undtagelse af den nyligt omsatte østmur, er opbygget omkring en kerne af jord. Langs digets inderside står en bøgehæk og rækker af vindblæste træer, fortrinsvist ahorn og bøg. Fra hovedindgangen i det østre dige fører en gang, flankeret af småbladet Und, til kirketårnets dør. Indgangen udgøres af en tofløj et køreport med hvidmalede trælåger og røde vingeteglslåkkede teglpiller, hvor ud for der i 1990 anlagdes en parkeringsplads (landskabsark. Birte Østerbye, Herning). Den nyere indgang var ved en pille tidligere delt i en køreport og en ganglåge.¹⁰ En tilsvarende fodgængerlåde i vestdiget leder til de omkringliggende marker, ligesom en i 1646 omtalt fndgang i norddiget, der var orienteret mod fvbøhuset. Indgangen

fundtes endnu o. 1900, hvor en køreport og en fodgængerlåde flankeredes af hvide murpiller (jf. fig. 2).¹¹ Kirkegårdens indgange var murede 1596, hvor de repareredes med tagsten, og en ny stette opførtes i 1604 med brug af 700 mursten og tagsten.¹²

Bygninger m.m. på kirkegården. I nordvestre hjørne er 1962 opført et kapel af gule teglsten med dobbeltdør, der ved tilføjelsen af et gravverhus med kontor og toilet 1984 ændredes til en vinkelbygning.¹³ Den teglsatte bygning står i dag hvidmalet og tækket med røde vingetegl. En lang smal fstaldbygning med skråtag stod frem til 1961-62 langs ydersiden af østdigets søndre del.¹⁴

BYGNING

Kirken består af romansk kor og skib af granitkvadre, der jf. dendrokronologiske undersøgelser sandsynligvis er opført o. 1235-50. I senmiddelalderen forkortedes skibet ved opførelsen af et vesttårn, mens et fvbøhus foran skibets norddør er nedbrudt før 1879. Orienteringen har en større afvigelse mod nord.

PRINCIP FOR ANLÆG AF STIER AF SLOTSGRUS ELLER TILSVARENDE BLANDING

(fx. fra NCC's grusgrav i Rom)

Hvor jorden er veldrænet og sandet kan stierne opbygges af et 10–15 cm lag slotsgrus lagt direkte oven på råjorden. Forinden fjernes muldjorden. Såfremt der mangler højde, fyldes op med bundsikringsgrus, der komprimeres grundigt.

Stierne anlægges, så de er højest på midten og med et sidefald på 25‰. Lagene skal udlægges med overhøjde og komprimeres. For udførlig vejledning, se ^{a)}

I områder, hvor jorden i perioder er vandlidende, bygges stierne op med makadam. Makadam (af skærver) er i modsætning til stabiltgrus ikke følsom for opfugtning. Som bund- og bærelag anvendes et 20 cm lag makadam af knust ærtesten (8-16 mm). Makadammen komprimeres ved overkørsel med tungt grej ind til stenene er kilet ind i hinanden og ligger stabilt. For at undgå at Slotsgruset glider ned mellem ærtestenene, lægges et tyndt lag knust perlesten (2-8 mm) imellem. Øverst lægges et lag Slotsgrus på minimum 5 cm. Slotsgruset udlægges med overhøjde og komprimeres.

a) Anlægsvejledning for Slotsgrus

http://ign.ku.dk/slotsgrus/dokumenter/Slotsgrus__anl_gsvejledning_net.pdf_copy

Skærverne til makadam skal være i størrelsen 8-16 mm (ærtesten). Skærvernes kvalitet bør i øvrigt følge kravene til TIL STEN TIL MAKADAM som de fremgår af figur B5 af Normer og vejledninger for Anlægsgartnerarbejde 2015.

PLANTNING OG PLEJE

Vedrørende pleje og plejeniveau af elementerne i anlægget henvises generelt til publikationen *Kvalitetsbeskrivelser for kirkegårde*.

PLANTESTANDARD FOR HEISTERE

Heistere (TH) er betegnelsen for unge træer med en gennemgående, ret stamme med sidegrene. Totalhøjden måles i cm fra rodhals til topknop. Størrelserne ligger som regel fra 125-150 cm til 200-250 cm, men de fås større. Sidegrenene på stammen er afkortede, men bevarede, da stametykkelsen herved øges hurtigst. Sidegrenene skal i de første år afkortes og siden skæres af inde ved stammen, efterhånden som de bliver fingertykke. Dette fortsætter, til træet har fået en passende stammehøjde og dannelsen af krone er i gang. Træer med sidegrene etablerer sig hurtigt efter plantning – og er især under udsatte forhold lettere at få i gang end højstammede træer. De er tilmed yngre og dermed billigere end højstammede træer. ***Egetræer bør altid plantes som heistere (eller som hæk- og læplanter) for at opnå en vellykket og ensartet etablering.***

Heister

STØTTEPÆLE TIL TRÆER

En støttepæl med en løs tilbinding kan være nødvendig for at støtte nyplantede træer i det første år eller to. Men ikke i længere tid end højst nødvendigt – og så lav som mulig (afkort pælen). Træerne skal nemlig mærke behovet for at danne tilstrækkeligt med rødder – ellers sker det ikke.

JORDFORBEDRING

Generelt er det i plantelisten nævnt, hvis en plante skal have jorden forbedret med kompost for at trives.

HÆKKE OG PURRER

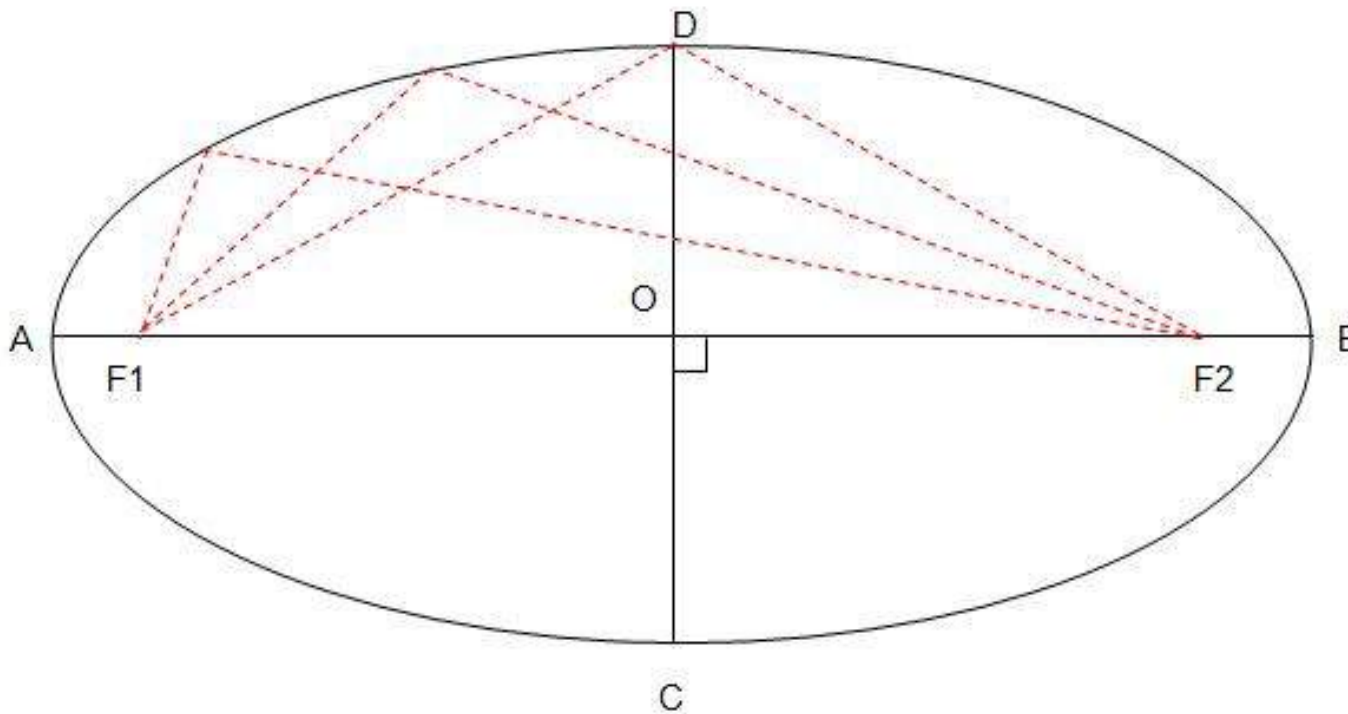
Om efteråret plantes bøg først efter d. 15. november. De kan plantes ind til løvspring, men et er bedst, så tidligt som muligt. Under plantningen er det yderst vigtigt hele tiden at holde rødderne helt tildækket, så de ikke tørrer ud i sol og blæst. Ved plantning af bøgehække er det godt at pøde jorden i planterenden med gammel bøgemuld. I bøgemuld findes en svamp, som arbejder sammen med bøgens rødder og får bøgen til at trives bedre. Taks plantes i april-maj eller i august-september, så de kan nå at danne nye rødder inden vinteren. For at opnå god afmodning af nye skud, undgå klipning af både taks- og bøgehække efter 15. august.

BUNDDÆKKENDE STAUDER

Generelt er i bedene lagt vægt på bunddækkende stauder, der når de lukker, kan reducere lugearbejdet betydeligt. Inden der etableres bunddække, er det afgørende, at jorden er fri for flerårigt rod-ukrudt. De fleste bunddækkestauder er lette at opformere, hvilket kan udnyttes, når der anlægges i etaper. Stauder plantes bedst i april-maj og august-september.

FORÅRSLØG

I visse områder uden for de individuelle gravsteder foreslås i plantelisten at forlænge staudernes blomstringsperiode med forårsløg. Forårsløg lægges i efterårsmånederne.

Akserne A—B og C—D er givet, idet ellipsens dimensioner kan måles på planen.

De to akser skal være vinkelrette på hinanden. De afsættes med udspændte snore.

O er skæringspunktet mellem de to akser og således midten af ellipsen.

“Brændpunkterne” F1 og F2 findes nu ved at tage en snor med radius $A - O$, og sætte dens ene ende med centrum først i C og bagefter i D. Der hvor cirkelslagene skærer hinanden på akserne mellem A og B findes F1 og F2.

Der sættes en stok i punkterne F1, F2 og C (eller D). En snor udspændes i en trekant mellem de tre punkter, og der slås en knude på snoren. Stokken i C (eller D) fjernes. Ellipsen formgives nu ved at gå rundt om A og B med snoren udspændt. På bar jord kan man “tegne” med en stok direkte i jorden. Ellers må man sætte pinde med kort afstand i græsset efterhånden som man går rundt.

- Nedlægges
- Nedlægges midlertidigt

OPLÆG TIL REGULERINGSPLAN